

Fosforidiplomatiasta luottamusta lisääviin toimiin?

Henrik Lax

Viime viikkoina olemme joutuneet todistamaan mitä merkillisintä ympäristödraamaa Suomenlahteen laskevan Luga-joen rannalla. Suomalaista virkamiestutkijaa kohdellaan Venäjän turvallisuuspalvelun toimesta ikään kuin vieraan maan paha salaista agenttia hänen ottaessaan isäntämaan ja lannoiteyritys Eurochemin kanssa Itämeren suojelukomissiossa HELCOM’issa sovittuja vesinäytteitä. Tarkoitushan oli selvittää yhden Itämeren valuma-alueen pahimman fosforipäästölähteen alkuperää.

Yksityiskohtaisten tapahtumatietojen puuttuessa Suomen valtionjohto sai tyytyä pitämään tapahtumaa valitettavana. Samalla Suomen ympäristökeskuksen johtaja julkisuuden paineessa joutui kieli keskellä suuta viheltämään pelin poikki, kunnes saadaan selviä pelisääntöjä sekä takeita näytteiden ottajien turvallisuudesta.

Käynnistyi vilkas diplomaattinen toiminta, jossa Suomen ulkoministeriö pyysi selvityksen tapahtumien kulusta Venäjän ulkoministeriöltä. Tämä osaltaan syytti näyteenottajaa siitä, että hän oli liikkunut luvatta lannoitetehtaan alueella, jota ilmeisesti ei ollut merkitty luontoon.

Välikohtaus herättää monenlaisia kysymyksiä. Miksei miestä voitu sivistyneesti kehottaa siirtymään väitetyyn alueen ulkopuolelle – vai liittyykö tehtaan toimintaan todella valtion salaisuuksia? Hänet pidätettiin ja kuulusteltiin tuntitolkulla painostavissa oloissa, hänen tietokoneeseensa murtauduttiin ja lopulta se takavarikoitiin ennen kuin hänet päästettiin poistumaan maasta.

Tämä on kerrassaan irvokas tapahtumaketju, joka on räikeässä ristiriidassa ”hyvien ja ongelmattomien naapuruussuhteiden” kanssa, ja joka tulisi voida saada ripeästi pois päiväjärjestyksestä. Se herättää kysymyksiä Venäjän todellisista aikeista lähinaapurustossamme ja myös maan sisäisestä tilasta. Se herättää niin ikään kysymyksiä Suomen ja EU:n valmiudesta kohdata Venäjää tavoitteellisen yhteistyön aikaansaamiseksi. Luottamuspuola näyttää olevan molemminpuolinen.

Ulkopoliittisen Instituutin ja ajatushautomo Magman yhteisessä seminaarissa maaliskuussa kysyttiin ja epäiltiin, perustuuko lännen Venäjä-politiikka maan todellisen taloudellisen ja poliittisen käymistilan ymmärtämiseen. Eryistä huomiota kiinnitettiin Venäjän sisäisten olojen heijastuksiin ulkosuhteisiin ja lähinaapureihin. Vladimir Putinin paluu presidentin tehtäviin näyttää yllättäen luovan uutta epävarmuutta Venäjän lähivuosien kehitykseen.

Kirjassaan *Suomen muuttuvat koordinaatit* (Gummerrus 2012) tutkija Hiski Haukkala pitää mahdollisena arvioida, kulkeeko Venäjä kohti avoimuutta ja vakautta vai kohti sisäisten ristiriitojen kärjistymistä ja epävakautta. Hän suosittelee Suomelle kaksoisstrategiaa, joka itse asiassa sopisi vallan hyvin myös koko EU:lle. On varauduttava yhtä aikaa molempiin vaihtoehtoihin.

Olisiko aiheellista palauttaa käyttöön poliittinen innovaatio ”luottamusta lisäävät toimet”, joka tehtiin Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökonferenssissa (ETYK) vuonna 1975 toki kylmän sodan ajan tarpeisiin? Olisiko vihdoin aika ryhtyä kohtelemaan Venäjää tavanomaisena maana myös silloin, kun se venkoilee kansainvälisten pöytätapojen noudattamisessa?

Venäjän sosiologian grand old man Juri Levada onkin patistanut maataan löytämään paikkansa maailmasta uhkailematta alati muita. Selkeys ja selvä kieli sen suhteen, millaista kiusantekoa ei voida hyväksyä, yhtä lailla EU:n kuin Suomenkin taholta voisi auttaa Venäjää pääsemään tuosta kirouksestaan.

Luottamusta joko on tai sitä ei ole. Viime kädessä teot osoittavat haluavatko osapuolet aidosti päästä yhteisiin tavoitteisiin. On vaikea ymmärtää, miksi EU-maat haluaisivat toteuttaa esim. Venäjän ns. modernisaatio-ohjelmaa, jos maa ei piittaa Itämeren pilaantumisesta.

Luottamuksen rakentaminen lännen taholta edellyttää Venäjän sisäisen tilan luotettavaa erittelyä ja tuntemusta. Itämeren suojelun osalta tarvitaan myös uusia kokonaisvaltaisia poliittisia ratkaisuja, jotka tasoittavat kustannuksia siten, että kaikki osapuolet hyötyvät yhteistyöstä (Marita Laukkanen Helsingin Sanomat 27.4.2012). Tästä riippumatta Luga-joen fosforikuormituksen pikainen selvittäminen ja poistaminen olisivat suuri PR-voitto Venäjälle.

Tasavallan presidentti on tärkeä resurssi, jos ja kun Suomi haluaa saada muut EU-maat mukaan luomaan toimivaa yhteistä idänpolitiikkaa. Perustuslakimme ”yliselvä” toimivallan jako EU-asioissa ei saisi estää ryhtymistä presidenttidiplomatiaan tämän kaltaisissa asioissa!

Henrik Lax
johtokunnan puheenjohtaja
Venäjän ja Itä-Euroopan instituutti
henrik@henriklox.nu

Haluatko PULLOPOSTIN sähköpostiisi?

Liity postituslistallemme: www.centrumbalticum.org/kolumni



Centrum Balticum

Vanha Suurtori 7

20500 Turku

puh. 020 775 1341

www.centrumbalticum.org

centrumbalticum@centrumbalticum.org